

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ДУХОВНАТА, ОБЩЕСТВЕНАТА И КНИЖОВНАТА ДЕЙНОСТ НА КОНСТАНТИН КАНЕВ – ПРИНОС В ЗАПАЗВАНЕ НА РОДОПСКОТО КУЛТУРНО- ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Мария Главчева

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски”, Филаиал Смолян

Резюме. Културно-историческото наследство на държавата включва както материални образци, така и съхранените в историческите книжовни трудове факти и интерпретации. Родопска планина е една от живописните български планини. Открояваща се със своята красива природа и вълнуваща история там е Смолянска област, в чийто ареал е село Момчиловци. Статията представя информация, че именно на това селище и на местните хора Константин Канев посвещава своя забележителен книжовен труд, както и сборниците с разкази, издадени по-късно. Съхранената памет за бъдещето чрез книжовното творчество и обществената активност на Константин Канев е най-значимият му принос към историята на Средните Родопи и България.

Keywords: historical heritage; Konstantin Kanev; memory

България е страна с впечатляваща история и динамично развитие. Забележителен е нейният принос към световното културно-историческо наследство. Следва да отбележим, че през май 2017 г. Европейският парламент и Съветът на Европейския съюз определиха 2018 г. за Европейска година на културното наследство. Целта на инициативата е да се утвърди стойността на културното наследство на Европа като общ ресурс, да се повиши осведомеността за общата история и общите ценности, както и да се засили чувството за принадлежност към едно общо европейско пространство. Основните целеви групи, до които следва да достигнат тези идеи, са децата и младите хора, специалистите и любителите на културното наследство, но усилията са насочени и към широката публика.¹⁾ Но общите европейски ценности биха били лишени от многообразие и богатство без националната характерност, своеобразие и привлекателност на регионалните истории и традиции. Една от съвременните тенденции в историческата наука е вниманието към на т.нар. микроистория, като структуроопределяща съставна

част от националната история. Разнообразните краеведски проучвания дават важни детайли за събития и фокусират вниманието върху приноса на отделни личности към общонационалното историческо повествование. Краезнанието е локална история на едно село или град, на регион с обща етнографска или етническа характеристика. То няма строга методология и обхваща проблеми на етносната, стопанската, културната и политическата история. Всичко зависи до голяма степен от личността на краеведа (изследователя), от неговите интереси, подготовка, духовен кръгозор, от спецификата на материалите, с които разполага и изследва. Локалната история е свързана със следния факт – ще се намери ли умен и образован човек, който да пренебрегне всичко друго и да се отдаде на рисковани дългогодишни занимания с миналото на своето родно селище. Локалната история е „изповед на любов към родното място“⁽²⁾. Краеведската литература, като цяло, представлява една изключителна мозайка, в която е подчертана експресията изпъкват чертите на българския народ. Тя е богата с наблюдения от народопсихологически характер и носи в най-чистия ѝ вид българската народностна атмосфера. Културно-историческото наследство на държавата включва по принцип както материални образци, така и съхранените в историческите книжовни трудове факти и интерпретации. Родопска планина е една от живописните български планини, открояваща се със своята красива природа и вълнуваща история. В централната ѝ част е разположена Смолянска област, в чийто ареал е село Момчиловци⁽³⁾.

Именно на това селище и на местните хора Константин Канев посвещава своя забележителен книжовен труд „Миналото на село Момчиловци, Смолянско“ с подзаглавие „Принос към историята на Средните Родопи“, както и сборниците с разкази, издадени по-късно. Приносът на Константин Канев може да бъде разглеждан само в единство с неговата биография. Житетският му път е огледало на духовния свят на родопчани от края на XIX и началото на XX в. В детството и юношеството му са отразени пробуждащият се възрожденски ентузиазъм и воля за просвещение, развитие, напредък. В диплите на неговия многогодишен житетски опит са стаени не само епизоди от ежедневието и бита. Там дишат предания, легенди, спомени, наблюдения, преживявания, превърнали се във венец на родопската мъдрост. Записани са исторически факти, намерени са писмени документи и археологически артефакти от миналото. Личната му летопис се е превърнала в светеца искра от културно-историческото ни наследство. Ето защо си позволяваме да представим синтезирана биография на К. Канев въз основа на спомените на неговата внучка – Мария Канева, с която се срещнахме през 2017 г. Константин Канев (Каньо Илиев Канев) е роден на 26 февруари 1917 г. в с. Момчиловци в семейството на овчаря Илия Канев Андреев и Шина Петрова Андреева. Илия произхожда от овчарски род и е син на прочутия народен певец Каньо Андреев. По све-

дения на негови съвременници Каньо Андреев по цял ден пеел. Македоно-одринската революционна организация го използва да отвлича вниманието на войниците от турския граничен пост в землището на Момчиловци на границата между Източна Румелия и Османската империя, за да пренасят тайно оръжие. Шина Петрова Анилова има много тежко детство, с майка мащеха, която се отнася зле с нея. Неграмотна е, но притежава таланта да създава нови народни песни и пожелания.

Така Каньо наследява от дядо си музикалност и хубав глас, а от майка си – поетичен талант и усет към „мелодията“ на родопския диалект. Той е най-големият от петимата синове на Илия и Шина. Илия Канев желае първият му син да го наследи в овчарския занаят. Има намерение синът му да получи само елементарна грамотност, и го изпраща на училище в родното село. Един от учителите на Каньо е Златанов – учител от Македония. Той забелязва заложбите на Каньо и казва на баща му, че детето е умно и трябва да учи. Илия отговаря, че не го подготвя за свещеник.

Каньо учи до седми клас в прогимназията, а след това две години баща му го води с овцете през зимата в Кърджалийския регион. Там през една от зимите му измръзват краката и баща му го завежда при едно младо семейство, където го лекуват и напълно оздравява. Тогава Илия Андреев разбира, че синът му не е за овчар, но пак не се съгласява да продължи да учи.

Каньо винаги носи Библия в чантата си и има силно желание да стане свещеник. Както разказва отец Канев по-късно, това желание е вдъхновено и от примера, който му дава неговият чичо – хаджи Неделчо Канев. Той е прочут каменоделец, минал италианска школа в каменоделството и сътворил шедьоври като камбанариите в Момчиловци и Славейно, църквата в Борово, параклиса „Света Неделя“ в Момчиловци, много каменоделски чешми, построил паметника костница край село Полковник Серафимово. Хаджи Неделчо се обрича на безбрачие и на църквата. Още се носят легенди в Момчиловци за неговия свят живот и за умението му да тълкува Библията.

След двете зими, прекарани в Кърджалийския регион, Каньо и Петър – вторият брат – са оставени с част от стадото овце в Чепеларския район, където семейството притежава поземлен имот. В същото време, Каньо иска да кандидатства в Пловдивската духовна семинария. Наближава приемният изпит, а той няма нито позволение, нито подкрепа от страна на баща си да се яви на изпита. Плаче и често влиза в параклиса „Свети дух“ (сега в двора на Обсерваторията на Рожен), където на колене със сълзи се моли Господ да му даде сили в тази ситуация. Тринадесетгодишният Петър, като вижда желанието на брат си, се съгласява сам да остане с овцете. Каньо тръгва, облечен с родопска носия и носещ овчарска торбичка. До Чепеларе стига пеша, а оттам – на калника на един камион – успява да се добере до Пловдив. Отива при чичо си Георги, който има

заведение в града. Чичото му се скарва, че е отишъл без позволения на баща си, но го приема.

Преди Втората световна война Пловдивската семинария е едно от най-елитните училища в Царство България. Освен познанията по теология, доброто възпитание и обноси в семинариите се изучават и езици, които се преподават в класическите гимназии, а именно френски, английски и немски, старобългарски, руски, гръцки и еврейски.

Отец Канев по-късно разказва, че се е явил на изпита със скромните си дрехи, а другите кандидати – с родителите си, от богати семейства, с градски дрехи. Въпреки това Каньо смайва комисията, когато запява родопска песен. Всички дошли за изпита са изненадани от гласа му.

Каньо Канев постъпва в Пловдивската духовна семинария през 1933 г. Първата такса плаща хаджи Неделчо Канев. Приготвят му униформа. Семейството няма възможност да ушие палто на Каньо за първата зима в семинарията, и той се разболява от пневмония. За щастие, оздравява.

В началото младият семинарист има сериозни проблеми с българския език, защото най-много му пречи диалектът. През втората година в семинарията една случка оказва огромно въздействие върху по-нататъшното му развитие. Семинаристите от Родопите са заведени на юбилей на Стою Шишков. Уважението и почитта, които изтъкнати личности и обикновени хора засвидетелстват към юбиляра, впечатляват дълбоко Каньо и Стою Шишков става негов кумир и пример за подражание. Още от семинарията започва да записва народни песни, интересува се от миналото на родното си село и разпитва стари хора за отминали събития. Огромно впечатление му прави, че Шишков посвещава първия си исторически труд на историята на своето родно селище Устово. Така още тогава Каньо си обещава да се посвети на изучаването на миналото на родното си село. Групата семинаристи посещават и музея към тогавашния Френски колеж в Пловдив, където Стою Шишков е един от основателите и дарител на голям брой експонати. Каньо прави за себе си извода, че щом се търси миналото на едно село, ще трябва да се съхрани и красотата на неговата материална култура.

В последните класове е най-добрият по риторика в семинарията. При официални посещения от страна на висшето духовенство Пловдивската семинария се представя с негови изяви.

Като ученик в семинарията, изнася проповеди в църквата в Момчиловци. След като завършва с отличие през 1939 г., е певец в църквата и работи към Земеделската кооперация в село Момчиловци.

Запознава се с бъдещата си съпруга Мария Райчева Аврамова от рода на прочутия възрожденец свещеник Васил Аврамов. Хаджи Неделчо Канев забелязва, че е умна, и познавайки благородството на нейното семейство, я харесва за съпруга на своя племенник Каньо. Мария тръгва на училище на 5 години

и е най-добрата ученичка в класа, въпреки че е по-малка от съучениците си. След това учи в Стопанското училище в Устово. В същото време, идва нареждане от Пловдивския митрополит Каньо да стане свещеник. Това е възможно само след сключване на брак. Мария Аврамова напуска училище. Получават специално разрешение от владиката за женитба, защото Мария тогава е непълнолетна – едва на 16 години.

През 1940 г. Каньо се оженва за Мария Аврамова. Ръкоположен е за свещеник в София и през януари 1941 г. идва като свещеник в селото. Приема християнското име Константин вместо прабългарското езическо име, което му е дадено по рождение – едно от условията да бъде свещеник. Започва да служи всеотдайно на паството си. Най-напред предварително се готви и пише всяка проповед. Посещава болни. Работи в сътрудничество със селските лекари. Когато някой има нужда от медицинска помощ, уведомява лекарите, а когато те преценят, че има нужда и от „духовен лекар“, го молят за съдействие.

От 1940 г. започва системно да събира сведения за миналото на Момчиловци. Наред с проучването на историята на Момчиловци събира документи, снимки, случайно намерени археологически артефакти, предмети на бита. По-късно той казва: „За много експонати са ми предлагали съблазнителни суми от музеи и колекционери и когато съм се съблазнявал, пред мен е изпъквал дарственият поглед на Стою Шишков от сцената на Пловдивския театър“. По негов пример по-късно той внася цялата си колекция в музея в Момчиловци.

Историята се превръща в една от страстите му. Тази страст е вдъхновена от любовта към родното място и към хората. В историята той вижда не толкова политически и икономически промени, колкото сбор от човешки съдби. Има таланта да се поставя на мястото на хората от миналото и да разбира мотивите за тяхното поведение и постъпки не от гледна точка на своето съвремие, а от гледна точка на съответната епоха.

Друга негова страст е пчеларството, с което се занимава до края на живота си.

По време на Втората световна война е командирован в с. Истикой в Беломорска Тракия (сега в Гърция) като свещеник.

След 1944 г. за свещениците и за църквата настават тежки времена. Смирено претърпява всички нападки и унижения по време на тоталитаризма. Въпреки трудните времена успява да съхрани православните традиции в Момчиловци. Дух свети му помага да постигне това с благодат, смирение, прошка, с всеотдайност към свещеническата служба. На съпругата си споделя, че се изморява не от физическата и умствената работа по време на службата, а от емоциите, от това, че преживява тази служба. Известен е в района с вдъхновените си проповеди за Бога, за светиите, за християнския морал и традиции, за обичта към Отечеството. Проповедите му са винаги емоционални, тъй като самият той е много чувствителен, и в същото вре-

ме са много актуални, свързани с моралното състояние на паството му и българското общество. Днес фактът, че Момчиловци е едно от селищата с най-здрави християнски традиции в района, се дължи и на всеотдайната свещеническа служба на отец Канев.

През 1942 г. се ражда първият му син Илия, а през 1944 г. – вторият син Райчо.

Активен читалищен деец е заедно със съпругата си Мария. По негова идея, подсказана му от проф. Христо Вакарелски, се създава музей за историята на селото към читалище „Светлина“, като се събират над 2700 експоната. Той става най-големият дарител на музея. Изследвайки историята на селото, събира много документални и веществени доказателства. Сега в музея негово дарение са по-голяма част от експонатите в отделите *Археология* и *Възраждане*, голяма част от документите, някои експонати от отдел *Етнография*.

При изследванията си ползва преводаческите услуги на проф. Страшимир Димитров и на Светослав Духовников, които превеждат османотурски документи. Тези документи той използва за историята на селото и при проучването на родовете. От 1940 г. до 1975 г. пише историята на селото. Сътрудничи на списание „Родопи“, като публикува части от своите исторически изследвания за Момчиловци и района. По негова идея се сформира комитет в читалището, който трябва да напише история на селото. Различни читалищни дейци отговарят за написването на отделни глави от бъдещата книга. Тогава се запознава с Николай Хайтов, който му дава кураж да пише и да не се отказва от авторството на написаните вече страници. Казва му: „Колектив история не може да напише. Пиши смело. Пиши на майчиния си език“. Написването на този труд дължи на интереса към историята, на дългогодишния упорит труд и на съпругата си Мария, която поема цялата работа вкъщи, за да осигури необходимото свободно време на съпруга си. Отказва се от Духовната академия, където продължават почти всички негови колеги, защото вече се посвещава на написването на историята. Историята излиза от печат през 1975 г. и се радва на голям успех и популярност. Представянето на книгата се превръща в истински празник за цялото село. След това Константин Канев започва да пише разкази, свързани с действителни случаи, като ги публикува в списание „Родопи“. Издава два сборника: „Родопски сказания“ – през 1983 г., преиздаден – 2004 г., и „Юдина ела“ – през 1988 г. В предговора на книгата „Родопски сказания“ Николай Хайтов пише за Константин Канев, че всъщност прави съществен принос с художествени средства към психологията на родопчанина, пълен с много поетическа и неподправена истина. Сборникът „Юдина ела“ според нас представлява великолепна мозайка от човешки съдби, родопски диалект, красиви и драматични мигове. В тематично отношение сборникът е разделен на три части – в първата са разказани различни човешки истории. „Разделното време“ е озаглавена втората част и ни представя исторически очерци. Последната част е със заглавие „Селски нрави“ и научаваме много интересни

и забравени факти за това какво представляват: предоят, превземането на мляко и жито, кървавите чанове, годешът, суеверието в семейството и т.н. Канев проучва и родовете на Момчиловци, което се оказва много по-тежък труд от историята. Описва около 60 (шестдесет) рода, остават му още 6 (шест). Важно е да се подчертае, че знае наизуст огромната информация за родовете. Къщата му винаги е пълна с гости, дори официални гости на селото преди 1989 г. често отсядат в неговия дом. Учени и студенти непрекъснато идват в дома му и черпят от него информация за научните си разработки.

До края на живота си ежедневно получава много информация, най-напред от литературните вестници, списания, книги, а също така и от електронните медии.

След 1989 г. Пловдивският митрополит му възлага обслужването на четири църкви – в селата Момчиловци, Соколовци, Петково и Славейно. Нараства интересът към църквата, възраждат се вярата и християнските традиции. Работата му на свещеник се увеличава неколкократно.

В този период той е съкрушен от загубата на сина си Райчо през 1988 г., който почива на 44 години. През 1997 г. е приет в Съюза на българските писатели. Малко преди смъртта си е удостоен и със званието „Почетен гражданин“ на град Смолян. Умира на 26 юни 1998 година във Военномедицинска болница в София.

Свещеник Константин Канев е една изключителна личност. Боговдъхновен е неговата огромна духовна енергия. Ще остане в паметта на хората като истински духовен пастир⁴⁾.

В Държавен архив – Смолян (ДА – Смолян), е съхранен богат архив на Константин Канев (Канев, Константин Илиев, Фонд № 419К). Сред многобройните и впечатляващи документи условно открояваме някои, които са показателни за творческата личност на автора и за отражението на дейността му сред хората.

Отново акцентираме, че съхранената памет за бъдещите поколения намира израз в книгата на Канев за село Момчиловци (Канев, 1975: 660), която е разделена на две части: първа – историческа, и втора – икономика, бит, обичаи. Авторът проявява стремеж да подкрепи чутите разкази и предания с исторически документални свидетелства. Голяма част от тези документи той открива сам. „За мене – пише Канев, – беше голямо вълнение да сравнявам и съпоставям разказите с документите, писаното с реченото, и стъпка по стъпка да напредвам в разкриването на забуленото с много прах и много мрак родно историческо минало“⁵⁾. Важно достойнство на книгата е, че в общото повествование са вплетени съдбите на много хора. Според автора много са формите, чрез които човек може да изрази обичта си към своя роден край и от там към цялата родина. Една от тях е да обикнеш миналото, да се върнеш назад и там да потърсиш основите на своята преданост към своето, родното, отлетялото...

Историята е извор на поука и патриотизъм. Авторът ни уверява в голямото родолюбие на хората от селата Момчиловци и Соколовци. Трудолубието на това население е пословично, продължителна е борбата му за свобода, а неговата взаимопомощ в дни и години на народни изпитания заслужават преклонение и възхищение. Доверието на момчиловската общественост задължава Константин Канев и той трябва да го оправдае. От друга страна, изпитва мъка и горест, виждайки, че миналото с всеки изминал ден чезне... Тази тревога не е само негова, тя е на цялото население. Именно народното желание – да се издири и съхрани миналото, за сравнително кратко време създава музея в селото. Тази народна готовност да се опази и предаде на поколението красотата от миналото на предците, бавно и мъчително ражда книгата „Миналото на село Момчиловци“. Авторът подчертава, че тази книга е свидна рожба на народната историческа памет, на народната любов, душа и сърце. Тази народна памет съхранява родното минало в исторически разкази, в легенди и песни, в благословии, допълнени със звучния народен говор... Историята на селото е съхранена и от народния фолклор – годежи и сватби, есенни и зимни седенки, в летни сборове, в кръшни празнични хора. Константин Канев близо тридесет години развива активна дейност в следните насоки: разпитва различни хора, слуша и записва, тълкува и сверява получените многобройни сведения. Сми- сълът на неговия живот е да събере и съхрани миналото с помощта на народа и да го предаде на бъдните поколения. Авторът посочва, че има свой солиден съавтор – народа творец. Важна е преценката му, че само този, който не се е докосвал до изследователската работа, не може да разбере какви трудности, радости, страст, обич и разочарования преживява всеки изследовател. Канев често се пита дали въобще върши някаква полезна работа за селото си и родния край, и когато изпада в отчаяние, когато ледове сковават душата му и иска да се прости с тази своя обич към миналото, той чувства, че греша пред самото минало и бъдещите поколения.

През 1967 г. в един зимен ден в дома на Константин Канев влиза непознат човек, който му се представя за Николай Хайтов – всепризнат и обичан български писател (1919 – 2002), тогава редактор на списание „Родопи“. Тази среща се оказва съдбоносна и плодородна в цялата работа и живот на Канев. Написаното от него по преценка на Николай Хайтов е публикувано в списание „Родопи“ и от тук започва историята на самата история... Канев е признателен за всестранната подкрепа, която му е оказана. Той призовава да бъде завещано родното минало на младото поколение, което да се учи и възпитава от него, да не се кланя на чуждото, да застане здраво върху своите родови корени, да черпи сили и вдъхновение, да цени и пази сътвореното през вековете от народа.⁶⁾

Ще представим някои архивни документи, свидетелстващи за значението на книжовния труд на Константин Канев. Ще започнем с писмото на патриарх

Максим (български патриарх, 1971 – 2012), София, 18 март 1976 г., което е в цялостен вид:

+ **МАКСИМ**
ПАТРИАРХ БЪЛГАРСКИ
До Високоблагоевейния
Свещеноиконом Константин Канев

Ваше Високоблагоевейнство,
Драги ми о. Константине,

Получих книгата Ви „Миналото на село Момчиловци, Смолянско“, която сте имали любезността с посвещение да ми изпратите. Благодаря Ви за вниманието.

Положили сте похвално усърдие и много обич към родния край, поради което с право се радвате на високата оценка при обсъждането на книгата. Набързо я зачетех и с удоволствие ще прочета целия Ви крупен труд. В него са отразени не само исторически спомени на едно минало, но се вижда и единството на славянската реч чрез имена на местности, думи в обикновения говор, обичаи и т.н.

Дано Бог Ви дава сили за ревност по нататъшни издирвания на миналото, а и за доброто настояще на този живописен кът от родината ни.

Божието благословение да бъде върху Вас и село Момчиловци!

С отечески поздрав
Ваш молитствувател, (подпис)

+ **Максим**
Патриарх български

Бихме обобщили, че положителната оценка на патриарх Максим е много важен ориентир за стойността на разглежданата книга на Константин Канев, който близо година след излизането ѝ (1975) получава около двеста писма от читатели и приятели, като броят на писмата нараства през следващите години.

В архивния фонд на Константин Канев открихме и още едно много показателно писмо до него от видния български етнограф – професор Христо Вакарелски (1896 – 1979). Писмото е отговор на телеграмата от Канев до Българската академия на науките – Етнографски институт, по повод 80-годишнината на професора. К. Канев пише: „...От нас синовна признателност за съхранената от него духовна и материална култура на родопските българи. Скъпи учителю, поклон пред твоето мълчаливо и безшумно научно и патриотично дело“⁷⁾ (17.12.1976 г.).

Ще приложим писмото от професор Христо Вакарелски:

„Пазарджик, 1 януари 1977 г.

До

Константин Канев

с. Момчиловци

Смолянско

Драги многозаслужил за родопското народознание отец Канев, Благодаря ти сърдечно за милите поздравии по случай моята 80-годишна! Пожелавам и на теб, и на цялото ти семейство дълбоки и здравословни старини, за радост на Момчиловци и гордост на Родопския край. Ти направи за прочуването на бита и културата на Родопите не само с постоянните си писания, които следя редовно, не само с капиталния си труд за Момчиловци, не само с основаването на музея в родното си село, но и с посрещане и обслужване за научни издирвания на редица чужди и големи етнографи. Към... Шишков, Попконстантинов, Дечев, ти си вече четвъртият самороден, талантлив и многозаслужил родоповед.

Дано бъда жив да взема участие в едно подобно, макар и на по-млади години твое честване, което Окръжният народен съвет в Смолян трябва да ти устрои.

Сърдечни поздравии на всички ви у дома!

*Твой: (подпис)
(Хр. Вакарелски)⁸⁾*

Константин Канев заслужено е признат и от авторитетен представител на научната общност в България. Както вече споменахме, той получава стотици писма от трогнати и възхитени читатели на неговите книги. Ще представим някои примери: Петър Николов Братанов от село Момчиловци, живеещ в град София, пише: „...Аз, човек вече на възраст над средната, закален като военен с над двадесет и четири години военна служба, изпитал много трудности, ...сега си позволих да се разплача, да, да се разплача, и то не на едно и две места, а на много. Баща ми Никола Братанов е разказвал не само на мен, но и на моите деца и още на много хора за тежката съдба на дюлгерите (строителите – б.м. М.Г.) гурбетчици в миналото... И още много и много неща ме разчувстваха... Огромен труд сте положили... И този труд не е положен само за принос към историята на Средните Родопи и за село Момчиловци. Този Ваш труд има огромно възпитателно значение, затова защото, имайки предвид миналото, ние не можем да не правим изводи за бъдещето.

Ние, нашето семейство, сме чели и четем сп. „Родопи“ и всеки Ваш разказ се очаква с голямо нетърпение и интерес, защото Вашите разкази, както и книгата Ви са дълбоко реалистични и правдиви...Всичко, написано за село

Момчиловци, както и написаното за баща ми Никола Братанов, е абсолютно вярно. Това, което съм чул от разказите на баща ми и което съм запомнил от нашето мило родно село, е разказано от Вас с много любов, грижа и достоверност“ (04.07.1976 г.)⁹⁾“.

Иван Чачев от село Яворово: „...Драги Канев,... Очаквам и други Ваши творби, отпечатани и прочетени от читателите на списание „Родопи“. Желая Ви много здраве и творчески успехи! (25 март 1978 г.)”¹⁰⁾

Велика Николова Шкодрова споделя в писмото си: „...Уважаеми отец Канев, ...С вълнение прочетох Вашата обемиста книга „Миналото на село Момчиловци“, която заслужава да бъде прочетена от всеки родопчанин, обичащ своята планина, своя роден край. Книгата ми хареса много. Задълбочено сте проучили историята на селото... С особено внимание прочетох описанията от Вас предания и легенди за голямата любов на млади хора..., които така поетично сте описали.

С не по-малък интерес чета и Вашите разкази, отпечатвани в списание „Родопи“..., които вълнуват читателя и се четат на един дъх.

От сърце Ви желая нови успехи на литературното поприще, а така също здраве и сили, за да радвате читателите с нови вълнуващи творби.

С уважение: Велика Николова Шкодрова (село Проглед, Смолянски окръг, 23 юни 1978 г.)¹¹⁾“.

Подобни са впечатленията и посланията и в останалите многобройни писма. Константин Канев успява да предразположи читателите към размисъл за историята, която по принцип носи познание, но и носталгия. Красотата на изконните човешки ценности, претворена в конкретни съдби, покорява и носи надежда за по-добри взаимоотношения между хората. По повод публикуването на солидната книга на Канев Николай Хайтов пише: „...Най-хубавият и най-сериозен труд в последните години е историята на родопското село Момчиловци от Константин Канев. Тя наистина е като пита с мед – накъдето и да я завъртиш, всеки може да изстиска нещо за себе си – и географът, и историкът, и етнографът, и народопсихологът, и народният лечител...“¹²⁾.

Българското културно-историческо наследство, съхранено чрез дейността на Константин Канев, е значително благодарение усърдието на автора. Той влага енергия, време и много обич в своята събирателска дейност. Инициативата му за създаване на музей в селото е много необходима и навременна, защото така са съхранени много артефакти от миналото на Родопите. Безценно е запазеното от духовната култура на родопските българи в книгите на Канев. Непреходността на доброто, силата на духа и борбеността от миналото се впитат в настоящето и чертаят насоките в бъдещето. Най-важното според автора е написаното от него и музейната сбирка да вдъхновяват млади хора, които да продължат делото му, добавяйки нови интересни детайли. Съхранената памет за бъдещето чрез книжовното творчество и обществената активност

на Константин Канев е най-значимият му принос към историята на Средните Родопи. Ще завършим синтезираното представяне на личността и творческата му дейност с негови думи: „...*Като излезе книгата за Момчиловци, тук, в селото, направиха тържество. Хубаво тържество... видях хора да плачат от радост. И тогава реших да им се отплатя за признателността. Как? ...Като им подаря една история за собствените им родове. И почнах... И после... Ще ми се да ги има тия родови хроники... в общината – който се интересува, да иде, да види, да прочете...*“⁽¹³⁾. За съжаление, отец Канев умира, преди да завърши новата си книга, но се реализира неговата мечта – млади хора да се вдъхновят и да тръгнат по неговия път. Защото внучката му – Мария Канева, успешно продължава проучването му за родовете в село Момчиловци и силно се надяваме в скоро време книгата да бъде издадена.

Като своя приятел и съмишленик академик Николай Хайтов и Константин Канев отдавна се е вписал в непреходността на националното ни културно-историческо наследство. Хайтов по неповторим начин разкри пред света необятния родопски дух. Свещеник Константин Канев показва на България как може да бъде съчетано служението пред Бога и служението пред народа си. И двамата по своему посветиха себе си на Родопите и България и оставиха ценности, които ни обогатяват.

Благодарности

Изследването е реализирано в рамките на проект ФП17-ФС-011, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

**Константин Канев
(1917 – 1998)**

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. (www.creativeeurope.bg)
2. Държавен архив – Смолян, Ф. 419К, оп. 2, а.е. 25, л. 56.
3. Бояджиев, Н. & Марева, Т. (2004). Смолян – минало и настояще, Смолян сравни: Бояджиев, Н. (2004). По стъпките на Момчил юнак, Смолян.
4. Канева, М. (2017). Кратка биография на Константин Канев (100 години от неговото рождение). – Родопи, 1 – 2 (80), 57 – 62.
5. Пак там, Ф. 419К, оп. 2, а.е. 25, л. 77.
6. Ф. 419К, оп. 2, а.е. 8, л.18-21.
7. Пак там, Ф. 419К, оп. 2, а.е.8, л. 49.
8. Пак там, л. 8.
9. Пак там, л. 34 – 35.
10. Пак там, л. 9.
11. Пак там, л.97.
12. Пак там, л. 82.
13. Пак там, л. 88.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Канев, К. (1975). *The Past of the Momchilovtsi Village of Smolyan*. Sofia. [Канев, К. (1975). *Миналото на село Момчиловци, Смолянско*. София].
- Канев, К. (1983). *Rhodope sagas, Varna; the second completed edition*, Smolyan, 2004. [Канев, К. (1983) *Родопски сказания*. Варна; второ допълнено издание. Смолян, 2004].
- Канев, К. (1985). *Yudina ela*. Plovdiv [Канев, К. (1985). *Юдина ела*, Пловдив].

DOCUMENTS/ДОКУМЕНТИ

Territorial Directorate “State Archives – Smolyan”: Fund 419К (Kanev, Konstantin Iliev), inventory 1, a.u. 163 (one hundred and sixty-three archival units); inventory 2, a.u. 60 (sixty archival units). [Териториална дирекция „Държавен архив – Смолян“: Фонд 419К (Канев, Константин Илиев), опис 1, а.е. 163 (сто шестдесет и три архивни единици); опис 2, а.е. 60 (шестдесет архивни единици)].

BULGARIAN CULTURAL-HISTORICAL HERITAGE, STORED BY KONSTANTIN KANEV'S ACTIVITY

Abstract. The cultural and historical heritage of the state includes, in principle, both material specimens and the facts and interpretations preserved in historical literary works. Rhodope Mountain is one of the picturesque Bulgarian mountains. In the area of Smolyan district is Momchilovtsi village. The article presents information that Konstantin Kanev devotes his remarkable literary work to this settlement and to the local people as well as the collections of short stories later published. The preserved memory of the future through the literary work and social activity of Konstantin Kanev is his most significant contribution to the history of the Middle Rhodopes and Bulgaria.

✉ **Ms. Maria Glavcheva, Assist.Prof**
Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Smolyan Branch
4700 Smolyan, Bulgaria
E-mail: maria_sun@abv.bg